

«کتاب نخستین شهرهای فلات ایران»

سید منصور سید سجادی

• تولد: ۱۳۲۷ - کرج

• لیسانس باستان شناسی دانشگاه تهران

• دکترای ایرانشناسی از دانشگاه نوپل ایتالیا - ۱۳۶۸

• مطالعات در زمینه ی شهر سوخته با همکاری ایزمئو-

• از سال ۱۳۷۶ تاکنون

سید منصور سید سجادی

آثار

- ۱- باستان‌شناسی آسیای مرکزی
- ۲- باستان‌شناسی جوامع ایران باستان (در هزاره سوم پیش از میلاد)
- ۳- باستان‌شناسی شبه قاره هند
- ۴- راهنمای مختصر آثار باستانی سیستان
- ۵- زمان و زادگاه زرتشت: پژوهشی درباره مزدایی‌گری
- ۶- شهر سوخته
- ۷- فرهنگ مصور باستان‌شناسی دوران پیش از تاریخ (انگلیسی - فارسی)
- ۸- قنات کاریز
- ۹- قنات کاریز: تاریخچه، ساختمان و چگونگی گسترش آن در جهان
- ۱۰- مرو: بازسازی جغرافیای تاریخی یک شهر بر پایه نوشته‌های تاریخی و شواهد باستانی
- ۱۱- نخستین شهرهای فلات ایران

بخش های کتاب

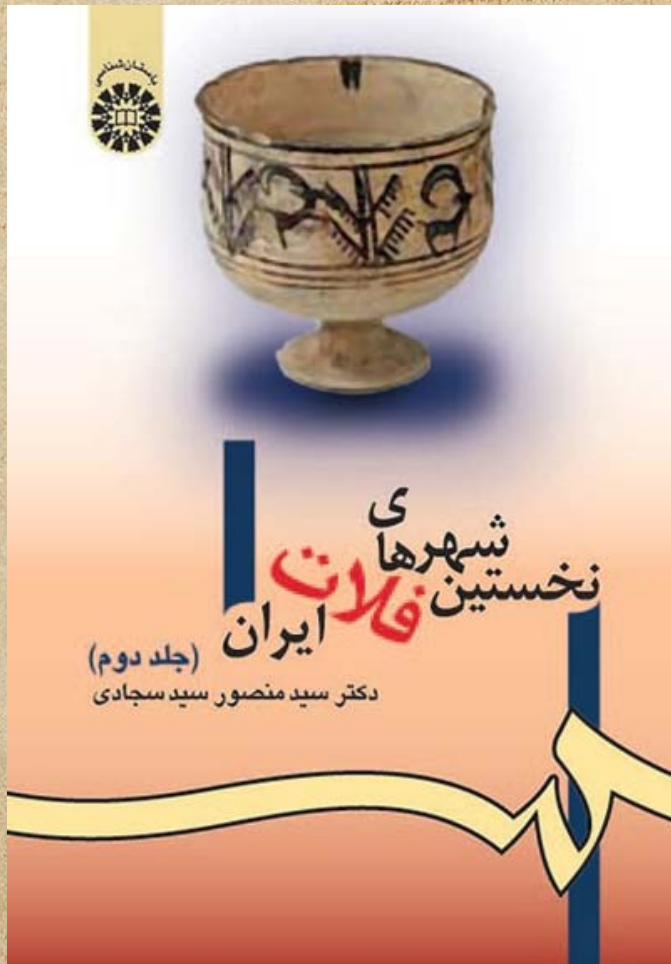
بخش دوم: شهرهای فلات ایران

فصل هفتم: پیشینه های استقرار در فلات ایران

فصل هشتم: گسترش شهرنشینی در ایران

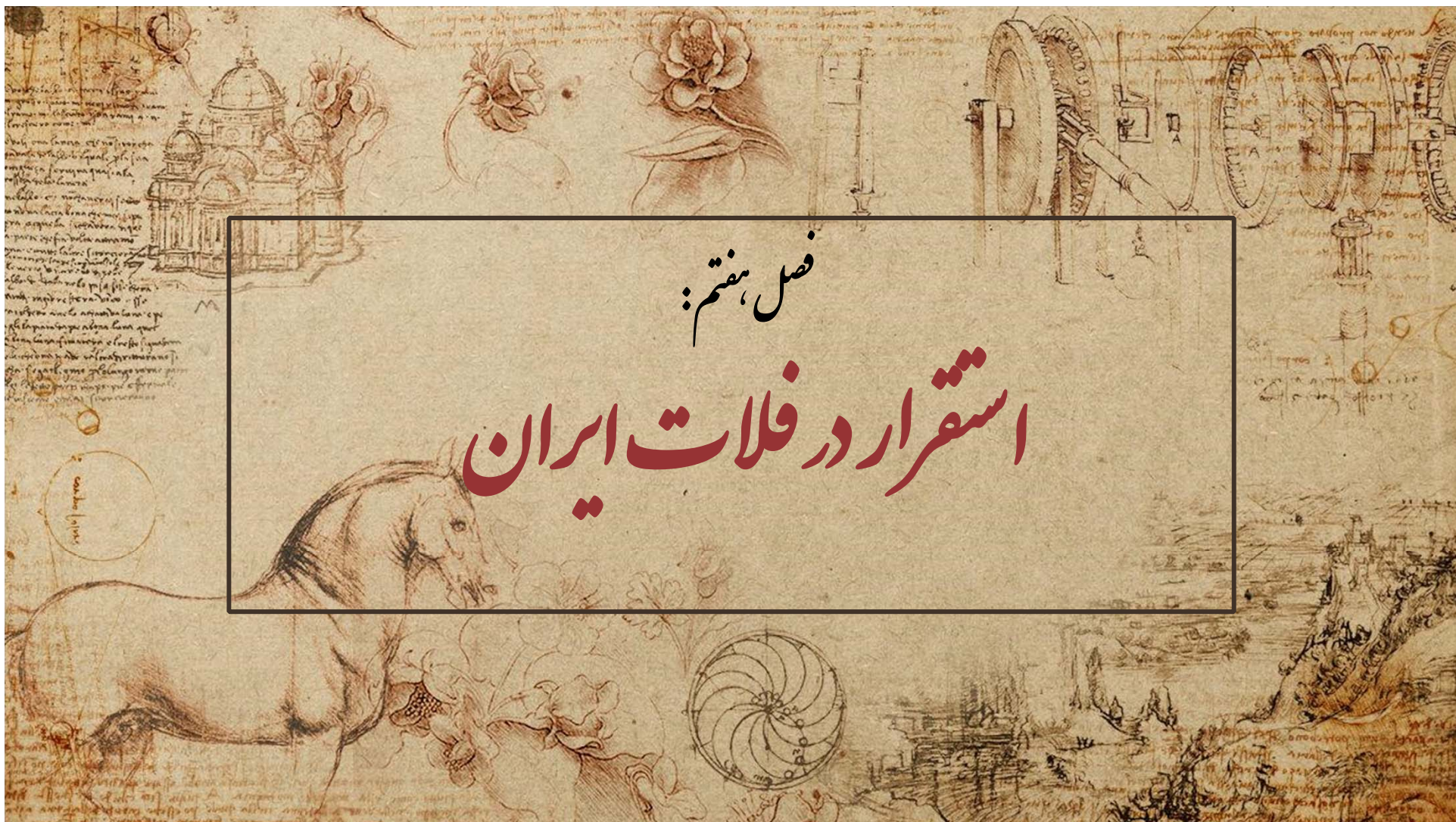
فصل نهم: داستان دوشهر

فصل دهم: سرزمین های همسایه

فصل هفتم:

استقرار در فلات ایران

فلات ایران

• جدا کننده:

• دو جریان بزرگ آبی در شرق و غرب

• دو دشت، میان رودان و سند

• دو بیابان قره قوم و شبه جزیره

عربستان

• دو دریای خزر و اقیانوس هند

۱- فلات ایران، Mashregnews، URL:

آب و هوای فلات ایران

- آب و هوای خشک با بارندگی کم فقط در ارتفاعات

مزایا:

-
- تقسیم به دشت ها و حوضه های گوناگون
- مرکزیت ← ترانزیت کالا و مواد مادی و مواریت فرهنگی و تمدنی از سواحل مدیترانه تا سواحل غربی چین

عدم محدودیت و عقب ماندگی تمدنی بلکه ایجاد نوآوری به همراه داشته است.

منابع طبیعی فلزات ایران

ایجاد منابع و معادن غنی : معادن مس، سرب، سنگ
آهک و چخماق در طول زاگرس تا مکران و عمان

سلسله آتش فشان ها در کوه های ۶۰ میلیون
ساله از آناتولی تا اقیانوس هند

مقدار کافی چوب

مناطق بیشه ای و جنگلی غرب فلات

سنگهای نیمه گران بها مانند فیروزه و کالسیت

شمال شرقی ایران

سنگ لاجورد

افغانستان

توسعه ی اقتصادی و عامل ایجاد روستاهای نسبتا خود کفا در ۷۰۰۰ تا ۳۵۰۰ ق.م بین

نوسنگی و فلز در فلات ایران

تأمین آب و اولین نقاط زیستی

امکان کم آبیاری و رسیدن آب به دشتها از طریق سیلاب کوهستانی فقط در ارتفاعات

ایجاد نقاط زیستی در نقاط با امکانات طبیعی

باقی مناطق با رودخانه های محلی

- 1- کوه های زاگرس در کردستان و خوزستان و فارس
- 2- دامنه ی شمالی البرز و کوه های شمالی
- 3- دامنه های جنوبی البرز و دشتهای قزوین، تهران و گرگان
- 4- شمال البرز نزدیک اترک
- 5- کرمان و حومه ی هیرمند در سیستان

تفاوت جوامع میان رودان و مصر بافلات ایران

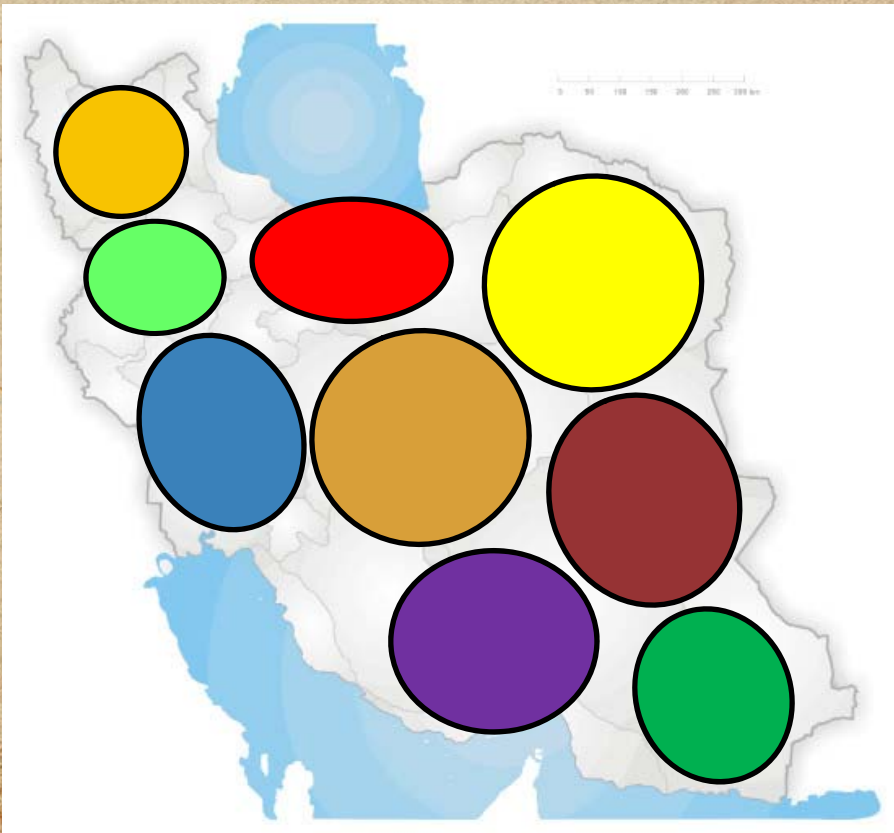
فلات ایران

- ✓ استفاده ی گروهی از منابع
- ✓ تبادل کالا در هزاره ۵ و ۶ ق.م

مصر و میان رودان

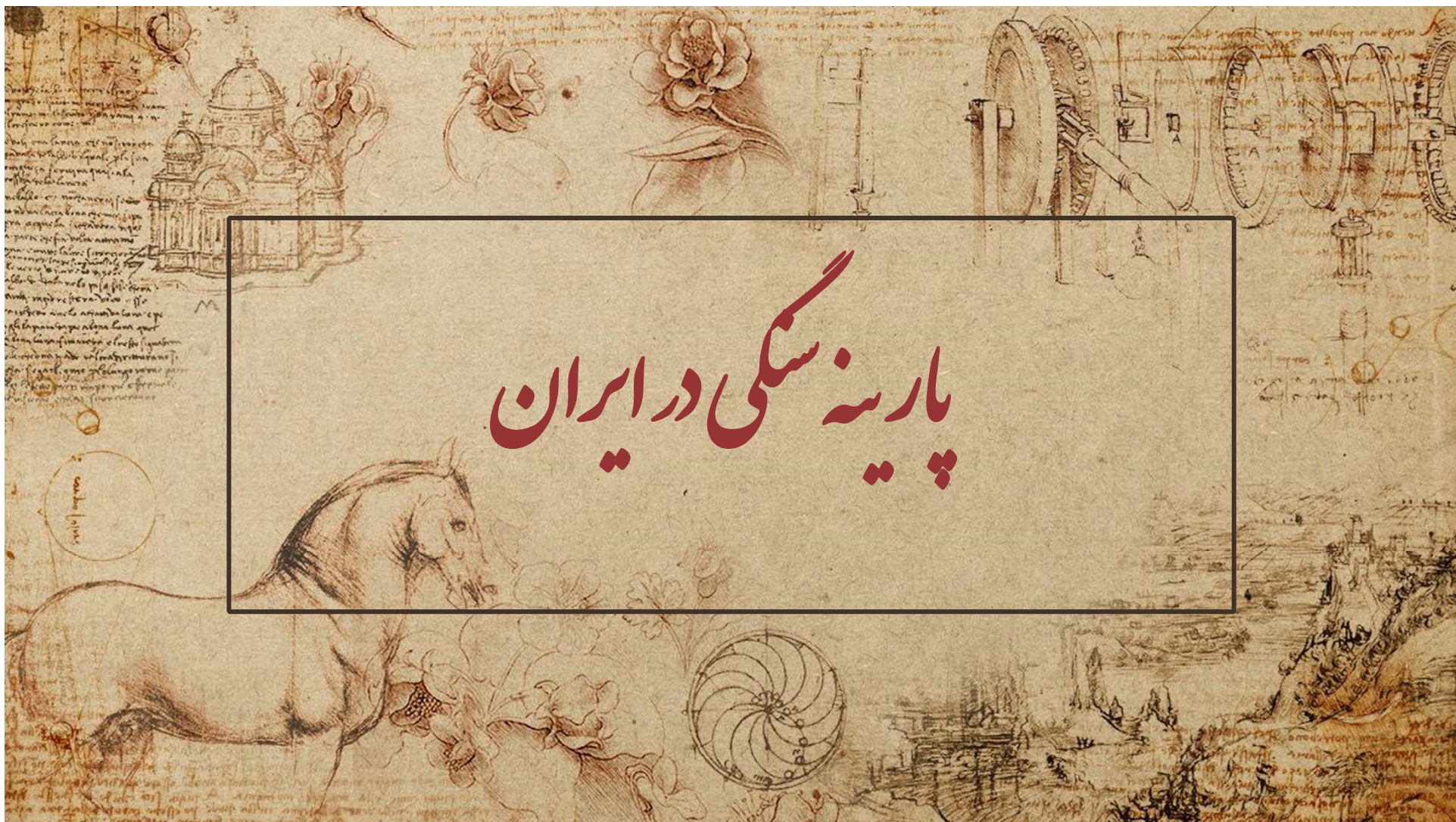
- ✓ تأمین آب کافی
- ✓ اقتصاد بر پایه ی کشاورزی

مناطق طبیعی - فرسنگی از دیدگاه دکتر شهمیرزادی

- ۱- جنوب غرب و شمال جنوب غرب
- شامل خوزستان و دهلران
- ۲- کرمانشاه و غرب
- ۳- آذربایجان و شمال غرب
- ۴- شمال ایران ، سواحل دریای خزر
- ۵- فلات مرکزی
- ۶- شمال شرق
- ۷- شرق شامل سیستان بلوچستان و
- جنوب خراسان
- ۸- جنوب شرق
- ۹- جنوب

پارینه سسکی در ایران

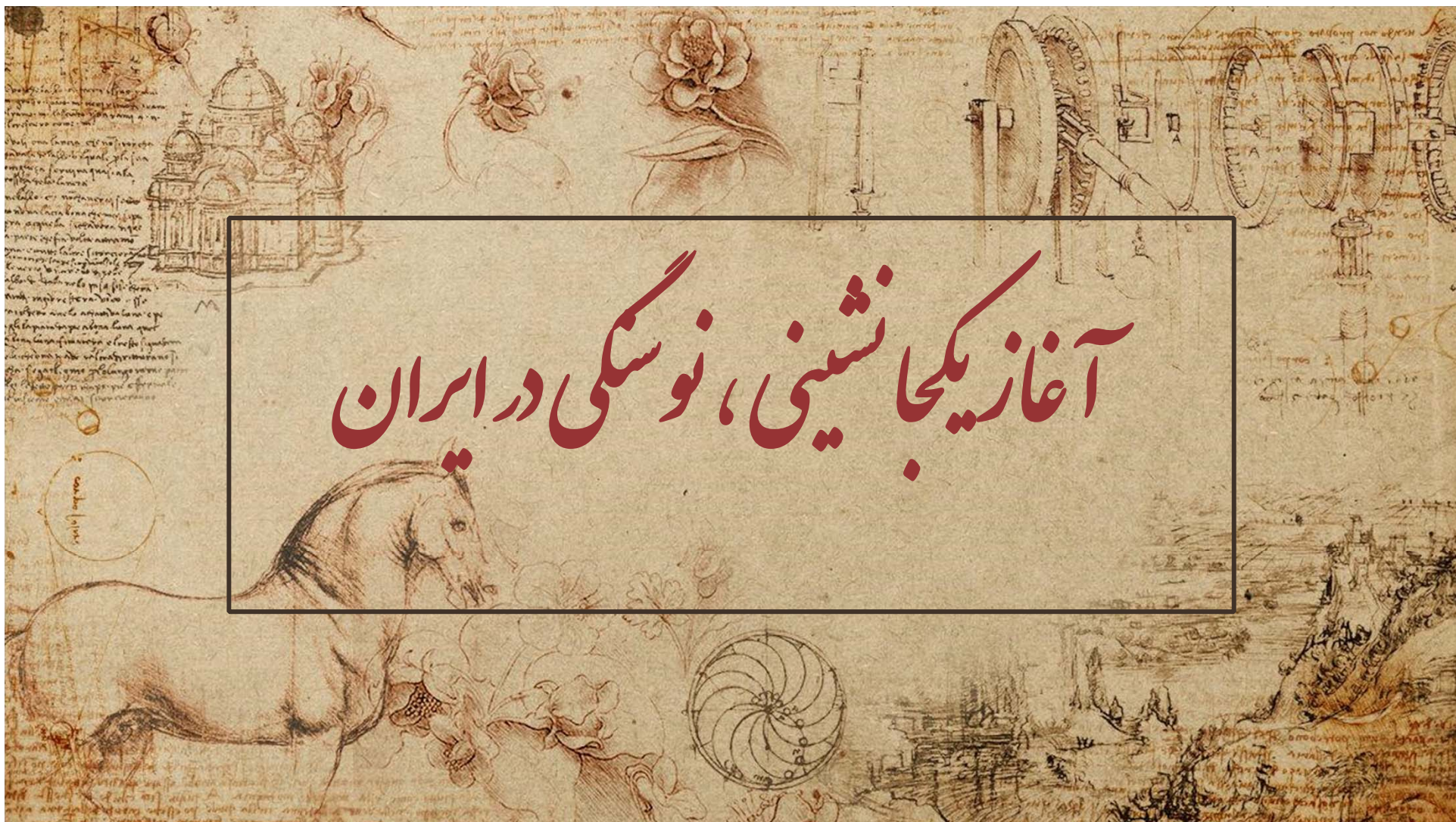
کهن ترین ابزار سنگی

• آثار در بستر رودخانه کشف رود در خراسان ← قابل مقایسه با ابزار هیمالیا و آسیای مرکزی و سواحل شرقی مدیترانه

• بلوچستان بر سر راه مهاجرت اقوام از آفریقا به جنوب شرق آسیا
کشف ابزار سنگی و عقب رفتن دوران پارینه سنگی تا ۱۰۰ هزار سال قبل در فلات سرحد و خاش ←

پارینه سنگی میانه: ۸۵ تا ۳۵ هزار سال پیش در ایران ←

آغاز یکجانشینی، نوسنگی در ایران

آغاز یکباشینی

• اختلافات زیاد محیط زیستی ← تقویت تبادل کالا و خدمات ← ایجاد، نگهداری، استحکام و تثبیت استقرارگاه ها و ایجاد مشاغل ← هزاره ۵ ق. م

وجود ابسیدین از آناتولی و ارمنستان
نشان از تبادلات در هزاره ۷ تا ۸ ق. م

- دهلران - ۸۵۰۰ ق. م
- گنج دره
- تپه آسیاب
- تپه گوران
- علی کش
- تپه سبز
- چغاسفید
- چغا میش

آثار جوامع کشاورزی
(قدیم ترین در غرب و شمال غرب)

خوزستان بین ۷۰۰۰ تا ۵۰۰۰ ق. م
اهلی کردن حیوانات و کشاورزی و آبیاری
اولین بار در تپه های تاریخی خوزستان

آثار خانه مادر نوسنگی

مکان کشف

تیپ خانه ها

تبدیل استقرار فصلی به دائمی در گنج دره و آسیاب و علی کش

۱- خانه های زیر زمینی بدون درب ورودی و ورد از سقف

گنج دره

۲- خانه های خشتی دو طبقه با سقف از شاخ و برگ درختان

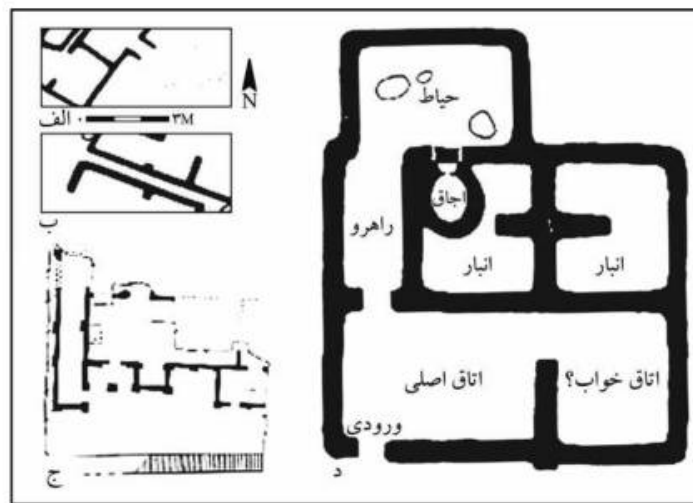
علی کش

۳- خانه با دیوار خشتی و اتاق های بزرگ و اندود شده و کف از حصیر و نی و گل و خاک

تپه گوران

۴- خانه ساخته شده از چینه و دیوار و کف اتاق اندود شده با رنگ سفید و قرمز و فرش با سنگهایی مشابه موزاییک

آثار خانه مادرنوسنگی

نقشه ۳۳ آثار معماری دوران نوسنگی در منطقه زاگرس و جنوب میان رودان. مرحله (الف) مرحله بزمرده در تپه علی کش، (ب) مرحله علی کش در تپه علی کش، (ج) اریدو IX، معبد عید قدیم، (د) جارمو

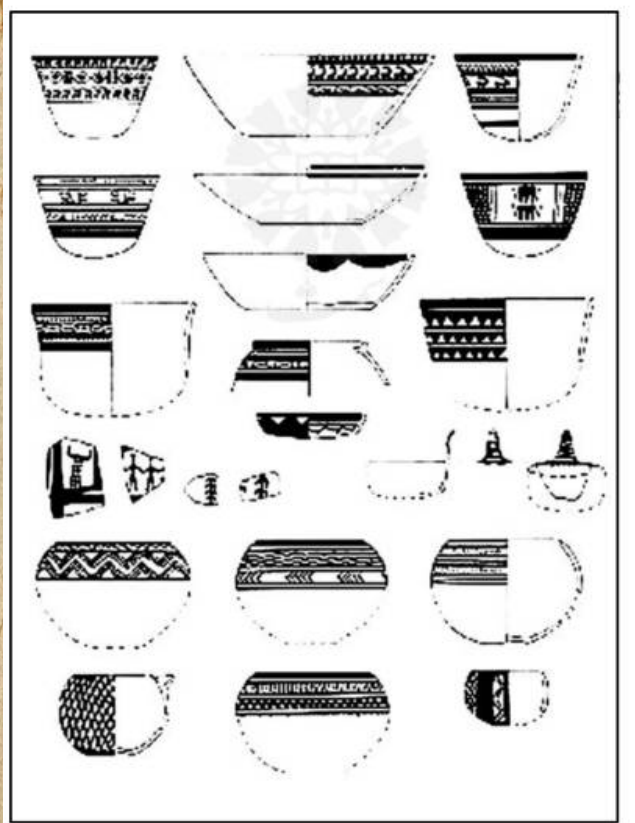
تأثیرات فرهنگی-مادی استقرارگاه‌ها

فرهنگ تپه سبز (خوزستان)

فرهنگ عبید قدیم (بین النهرین)

هزاره پنجم ق.م

سوزیانا

عبید قدیم (تپه سبز)

۳- سفال مهمه (عبید قدیم)، سید سجادی،
منصور، ۱۳۹۶، نخستین شهرهای فلات
ایران، تهران، سمت

روند ساخت شهرها

جمع آوری شکار

رشد مسائل اقتصادی (تولید غذا)

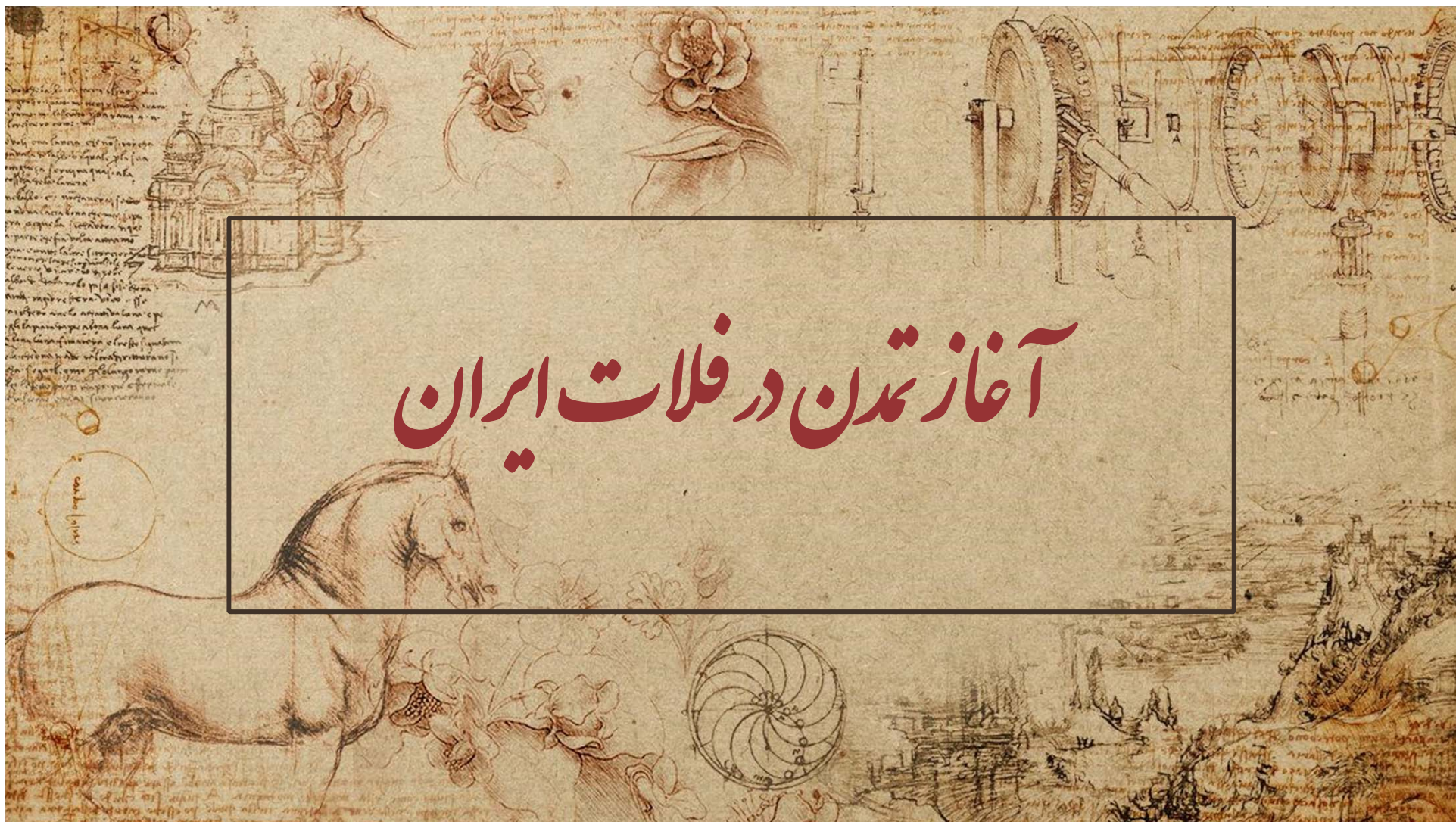
استقرار فصلی

افزایش جمعیت و به هم پیوستن روستاها و تشکیل شهرها

کشت و کار

استقرار دائم (روستاها)

آغاز تمدن در فلات ایران

مراحل آغاز تمدن

هزاره ۵ پیش از میلاد

افزایش استقرارگاه ها در دشت
شوشان و تپه موسیان و چغامیش

تبدیل به مراکز فرهنگی بزرگ

گسترش تا شمال و مرکز فلات ایران تا

کاشان و قزوین و تهران ۵۰۰۰ تا ۲۵۰۰ ق.م

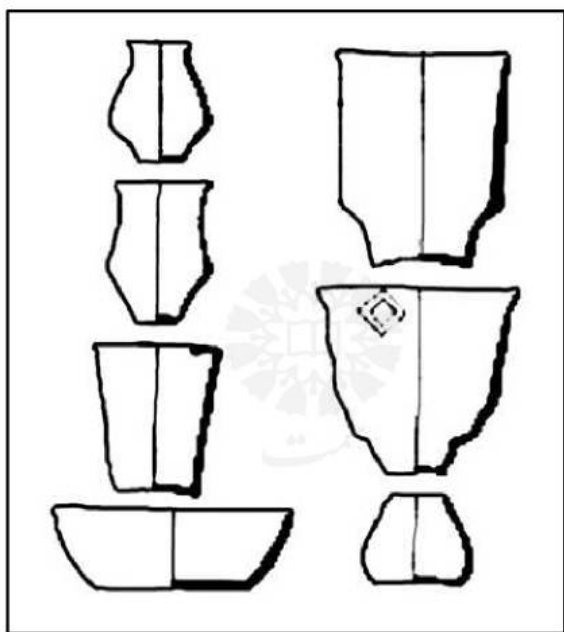

گسترش فرهنگ انواع سفال
و ارتباط آنها با یکدیگر

جنوب شرق ایران و جوامع
روستایی

سفال تل ابلیس

شکل ۷۶ سفال خشن گونه لاله زار. تل ابلیس II

۴- سفال تل ابلیس، سید سجادی، منصور،

۱۳۹۶، نخستین شهر های فلات ایران،

تهران، سمت، ص ۲۸۹

دالماته در خوزستان

معماری: اتاق هایی با کاربری مختلف
اطراف حیاط مرکزی

۵- سفال منقوش و اتامپی دالما، سید
سجادی، منصور، ۱۳۹۶، نخستین شهر های
فلات ایران، تهران، سمت، ص ۲۸۸

شکل ۷۵ سفال منقوش و اتامپی دالما

محوطه تپه زاغه

* ساختمان ها با ابعاد بزرگ
 نشان پیچیده تر شدن جوامع

۶- معماری تپه زاغه، سید سجادی، منصور،
 ۱۳۹۶، نخستین شهر های فلات ایران،
 تهران، سمت، ص ۲۹۱

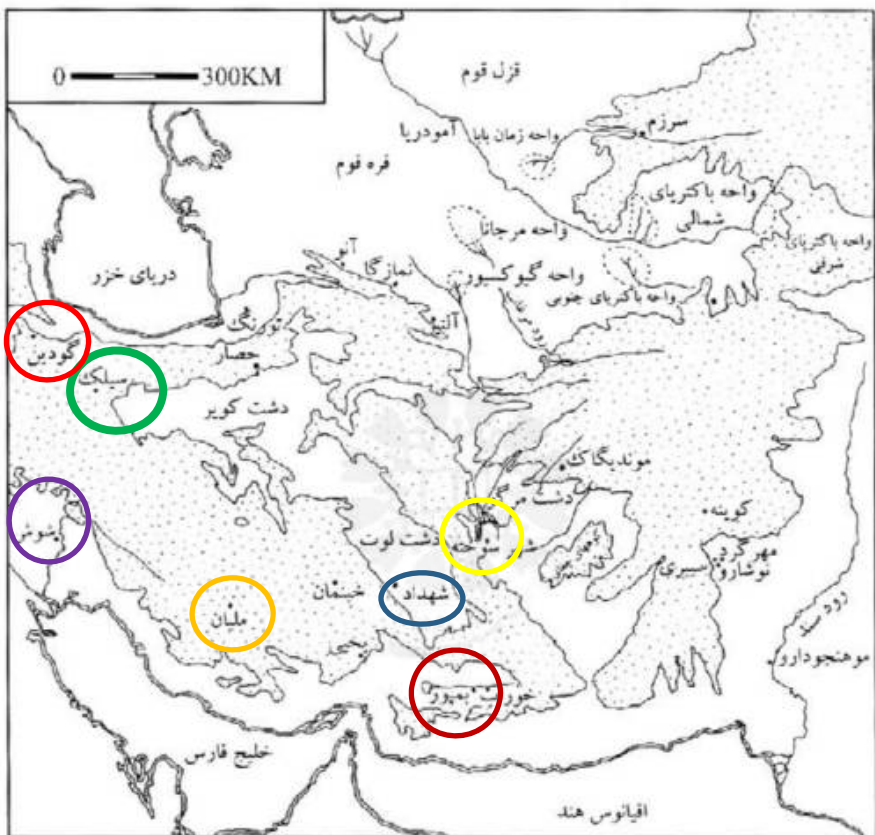

محوطه های شهری و فرسنگی ایران

- ۱- سیلک
- ۲- گودین
- ۳- شهداد
- ۴- شهر سوخته
- ۵- ملیان
- ۶- شوش
- ۷- بمپور

۷- فرهنگ های ایرانی، سید سجادی، منصور، ۱۳۹۶، نخستین شهر های فلات

ایران، تهران، سمت، ص ۴۶۹

نقشه ۵۷ محوطه ها و شهرهای «ایران خارجی یا بیرونی» و مرزهای هند و ایران

گسترش فرهنگ و تمدن در فلات ایران ← از ۵۰۰ تا ۳۰۰ ق.م

تبادلات جوامع

- اقتصادی
- مواد فرهنگی
- مواد ایدئولوژیک
- شیوه های تدفین

← مشابهت شیوه های تدفین از آسیای مرکزی تا شهر سوخته در سیستان

آغاز ایلامی مرتبط با

- انشان
- تپه یحیی در مناطق مرکزی
- شمال غرب

← شواهد: پیدا شدن مهر های ایلامی در این مناطق با فاصله های دور و نزدیک

تفاوت کار در نقاط استقراری اولیه

مناطق غرب

- ✓ مستعد کشاورزی
- ✓ وارد کننده مواد اولیه از شرق
- ✓ وجود پایگاه های ایلامی در شرق

مناطق شرق و جنوب شرق

- ✓ کار روی سنگهای گران بها و نیمه گران بها
- ✓ ذوب فلزات
- ✓ ارتباط با غرب

دوران نوسنگی

مسکن خوشه ای

دوره ی گذار تا شهر

مساکن با سازماندهی بیشتر

• شهر سوخته

• ملا علی

• گئوکسیور اطراف

• رودخانه تجن

پیشرفت تمدن ها و جوامع

• پیدایش مهر ها ← ابزار کنترل

• پیچیدگی نقشه خانه ها

• پیشرفت تزئینات در خانه ها

• کنترل منابع آبی و تقسیمات نهر های مصنوعی

• بزرگ شدن روستا ها ← تمایزات اجتماعی

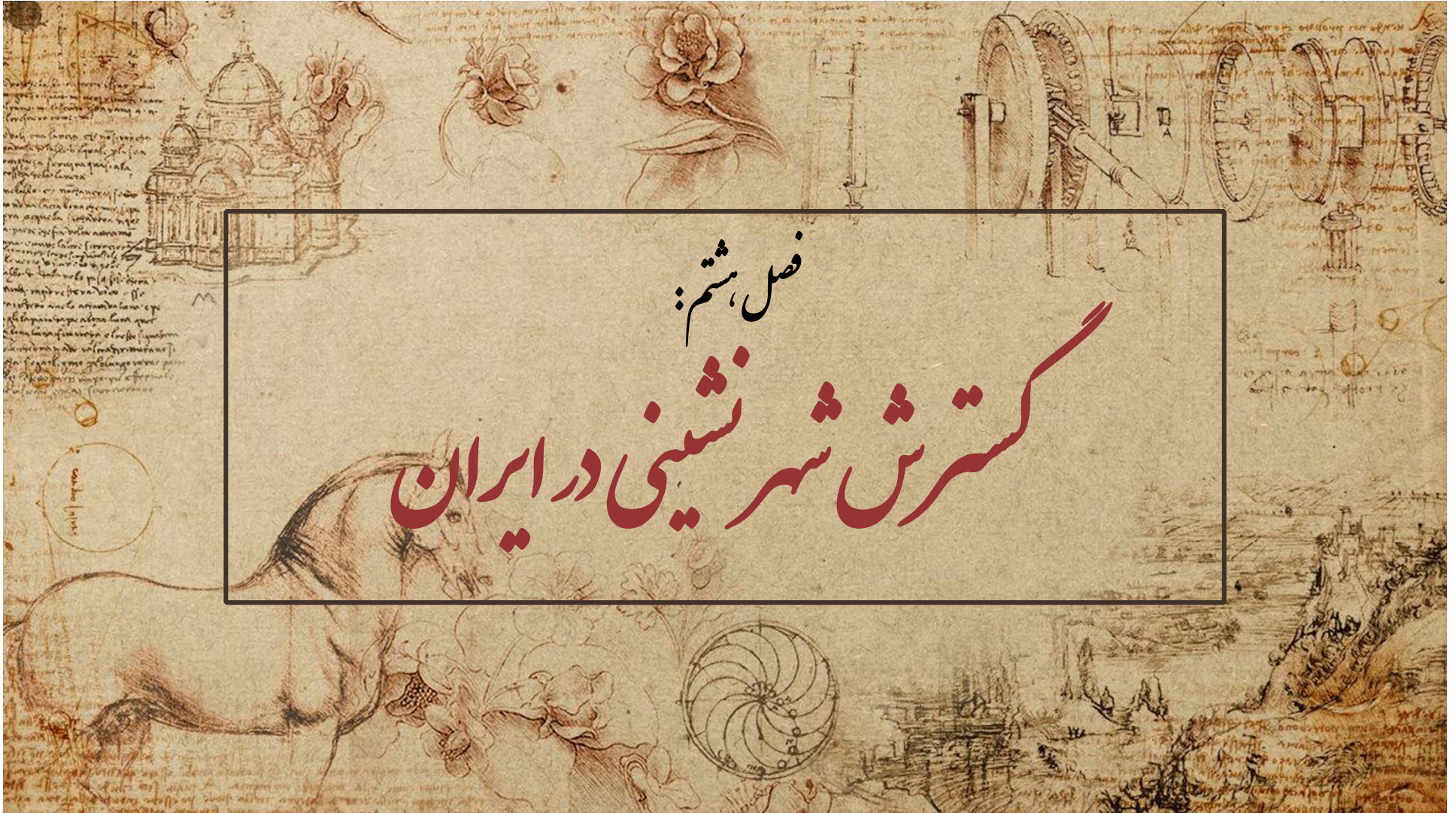
آثار میان رودان شمالی و جنوبی ، جزایر و سواحل خلیج فارس فلات ایران و

دشت سند

سبک میان فرسنگی

فصل هشتم:

گسترش شهرنشینی در ایران

شکل‌گیری شهرها بر چند پایه:

استفاده انسان از گیاه
و حیوان با هدف تغذیه

برقراری تعادل میان
محیط و انسان

این تعادل منجر به مازاد
تولید و تقسیم کار شود.

بهم پیوستن روستاهای بزرگ

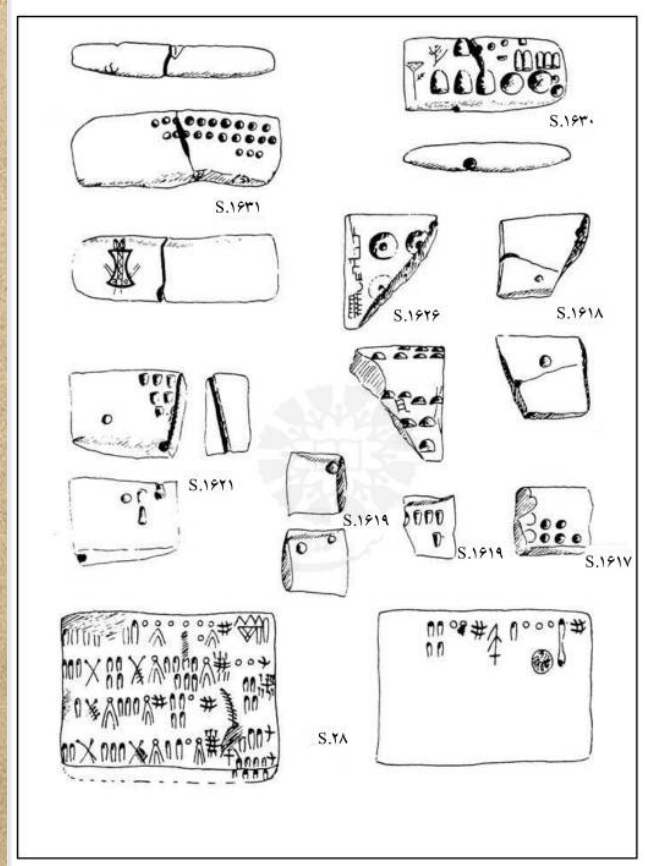
تشکیل شهرها

ایجاد انواع مشاغل

تشکیل طبقات مختلف
اجتماعی از جمله هسته‌های

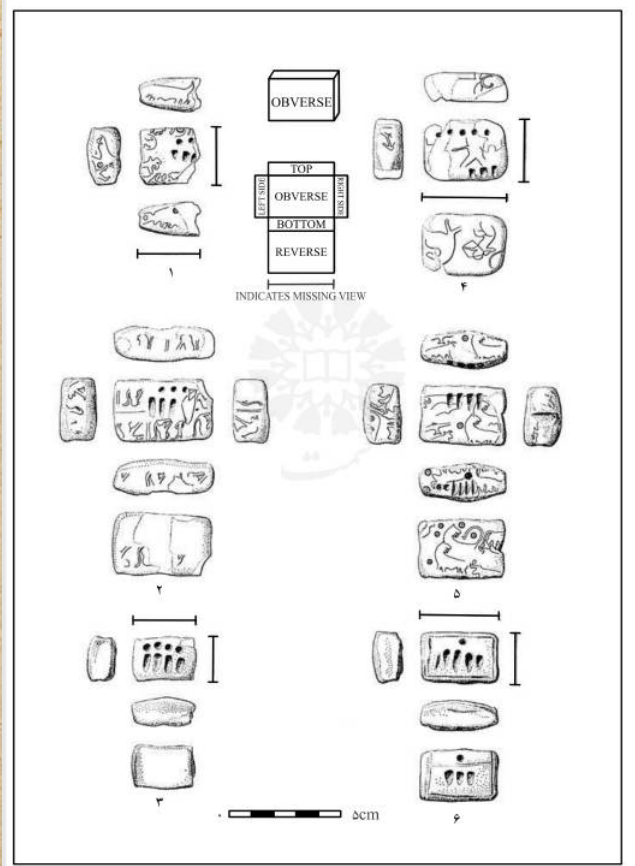
اشرافی

۹-سیلک، آغاز ایلامی، سید سجادی، منصور، ۱۳۹۶، نخستین شهرهای فلات ایران، تهران، سمت، ص ۳۳۷

شکل ۹۰ گل نوشته‌های دوران آغاز ایلامی از دوره چهارم سیلک

سیلک، آغاز ایلامی

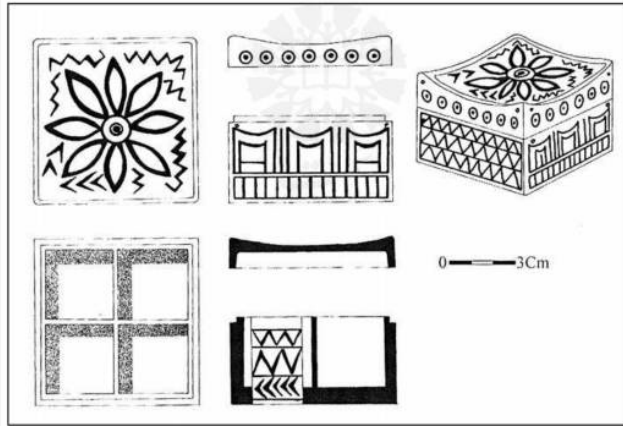
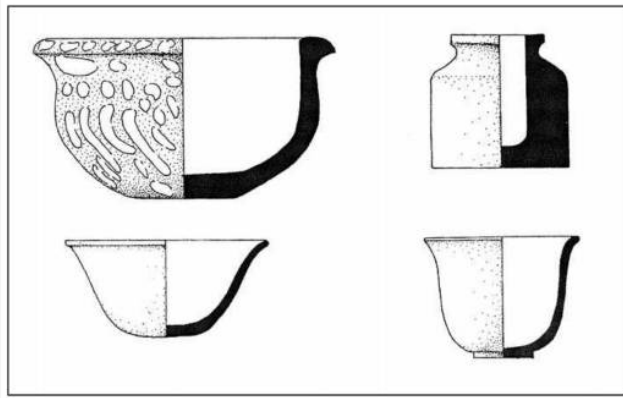

شکل ۸۸ لوحه‌های گلی گودین V

گودین، آغاز ایلامی

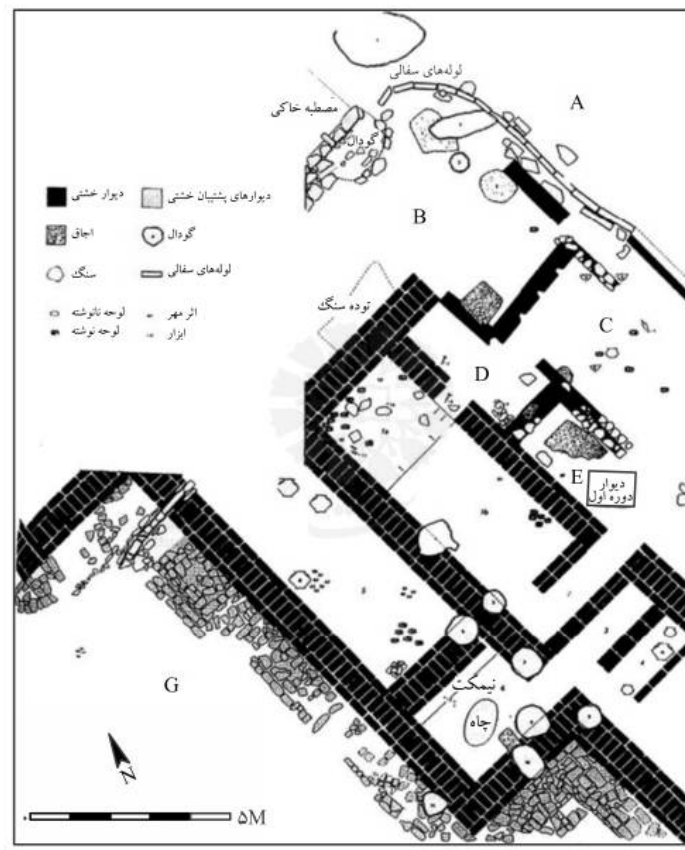
۱۰- گودین آغاز ایلامی، سید سجادی، منصور، ۱۳۹۶، نخستین شهرهای فلات ایران، تهران، سمت، ص ۳۳۴

۱۲- شهداد، ظروف مرمر و سنگ صابون، سید سجادی، منصور، ۱۳۹۶، نخستین شهرهای فلات ایران، تهران، سمت، ص ۳۶۷

شکل ۹۳ شهداد. ظروف مرمری و سنگ صابونی

شهداد، آغاز ایلامی، صنعت

نقشه ۴۴ ساختمان اداری دوران آغاز ایلامی ته یحیی و محل پیدایش لوحه‌های این دوران

ته یحیی، آغاز ایلامی، پیدایش مهرها

۱۱- ته یحیی، آغاز ایلامی، سید سجادی، منصور، ۱۳۹۶، نخستین شهرهای فلات ایران، تهران، سمت، ص ۳۵۴

شهرهای شرقی

- منطقه‌ی سیرمند

- همزمان با میان رودان پیش از سند

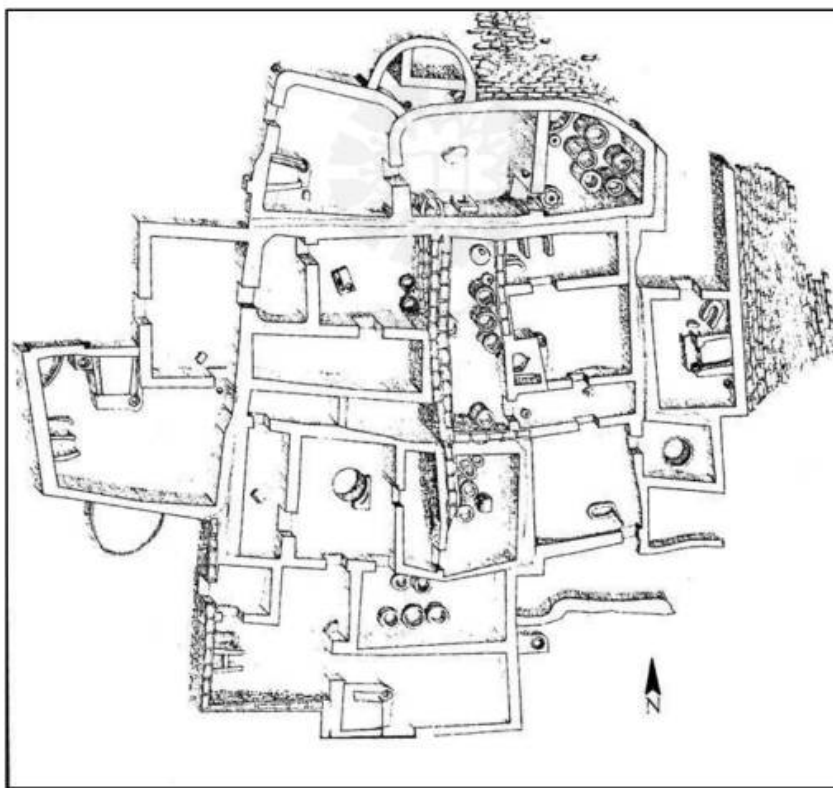
- شهر سوخته، شهداد، تپه حصار، تپه یحیی

۱۳- شهداد، مجموعه آثار مسکونی و

صنعتی، سید سجادی، منصور، ۱۳۹۶،

نخستین شهرهای فلات ایران، تهران،

سمت، ص ۳۶۰

نقشه ۴۵ شهداد. مجموعه آثار مسکونی و صنعتی

فصل نهم:

داستان دوشهر

دو شهر در شرق و غرب

شهر شوش

شهر سوخته

دشت شوش

- اواخر هزاره ۵ ق. متولد شد.

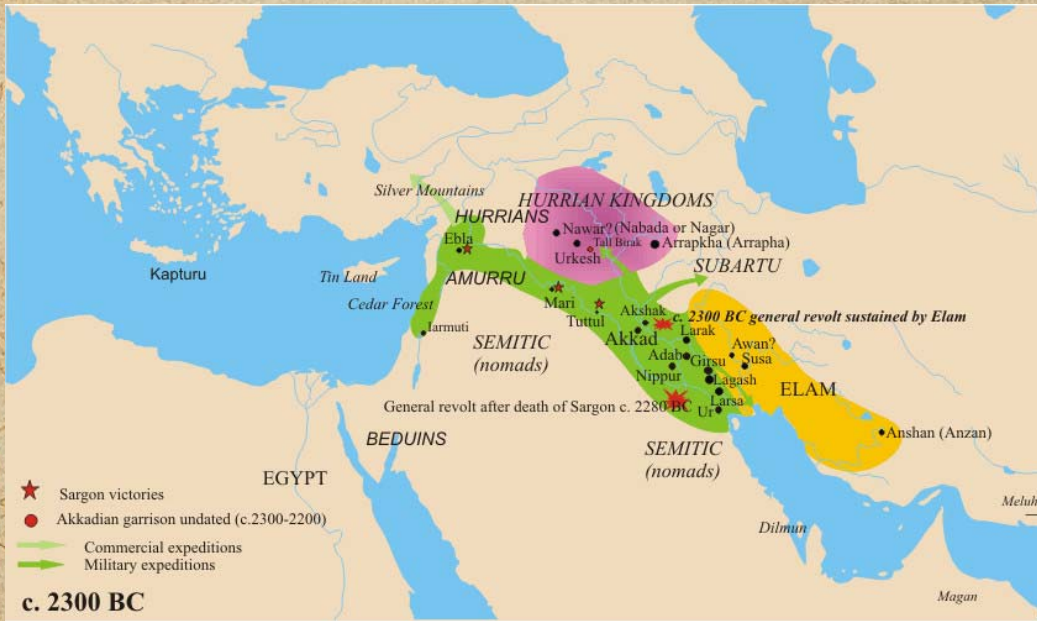
- دوره ما: پیش از تاریخ

تاریخی تا به الان

- ایلام کهن ۳۲۰۰-۲۹۰۰ ق. م

- ایلام جدید

- ارتباطات: میان رودان، هوریان، مصریان

۱۴- محدوده ی حاکمیت ایلام و حکومت های منطقه، study.com : URL

ایلام ● میان رودان ● هوریان ●

شهر سوخته

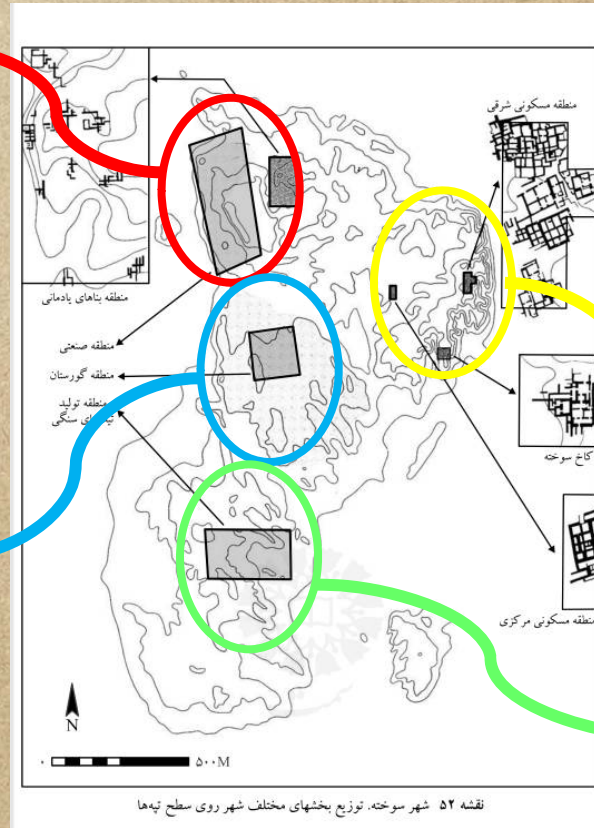

- رودیک نظریه
- هزاره ۴ ق.م
- بین دشت سند و میان رودان
- ۵۵ کیلومتری زابل
- شائل چندین تپه

توزیع مناطق شهر سوخته

منطقه صنعتی

گورستان

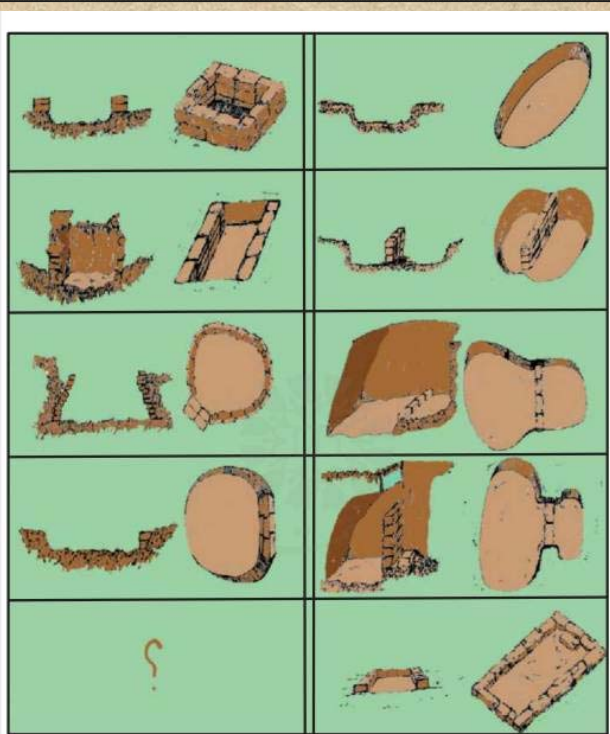

مناطق مسکونی

منطقه تولید انرژی

۱۵- توزیع محلات شهر سوخته، سید سجادی، منصور، ۱۳۹۶، نخستین شهرهای فلات ایران، تهران، سمت، ص ۴۱۲

ساختار قبرهای شهر سوخته

شکل ۱۱۹ شهر سوخته، گونه‌های نه گانه ساختمانی قبور

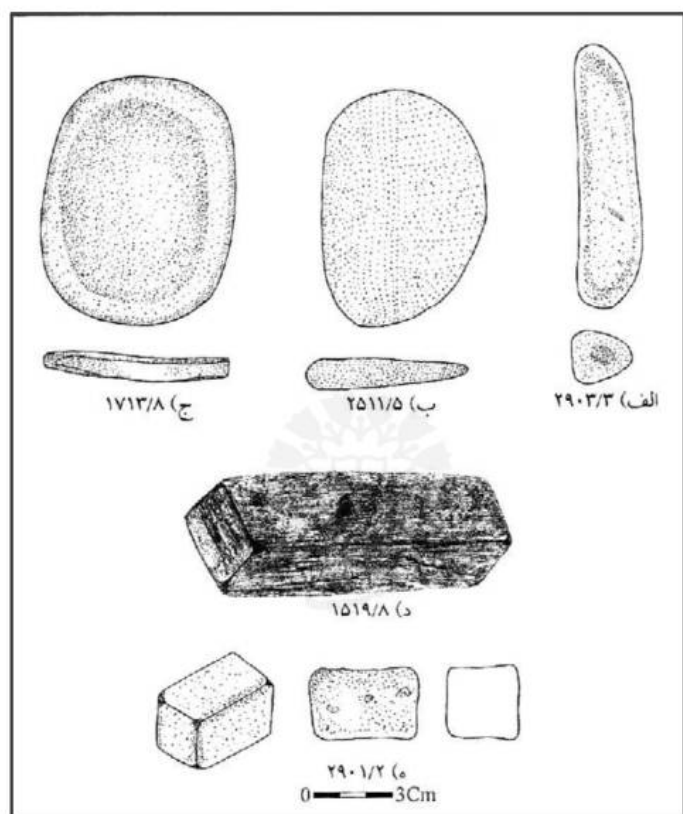
- دایره
- یک قسمتی
- دو قسمتی
- سردابه‌ای
- مستطیلی
- مربعی

۱۶- انواع گورهای شهر سوخته، سید

سجادی، منصور، ۱۳۹۶، نخستین شهرهای

فلات ایران، تهران، سمت، ص ۴۴۴

اشیاء مکشوف در قبرهای شهر سوخته

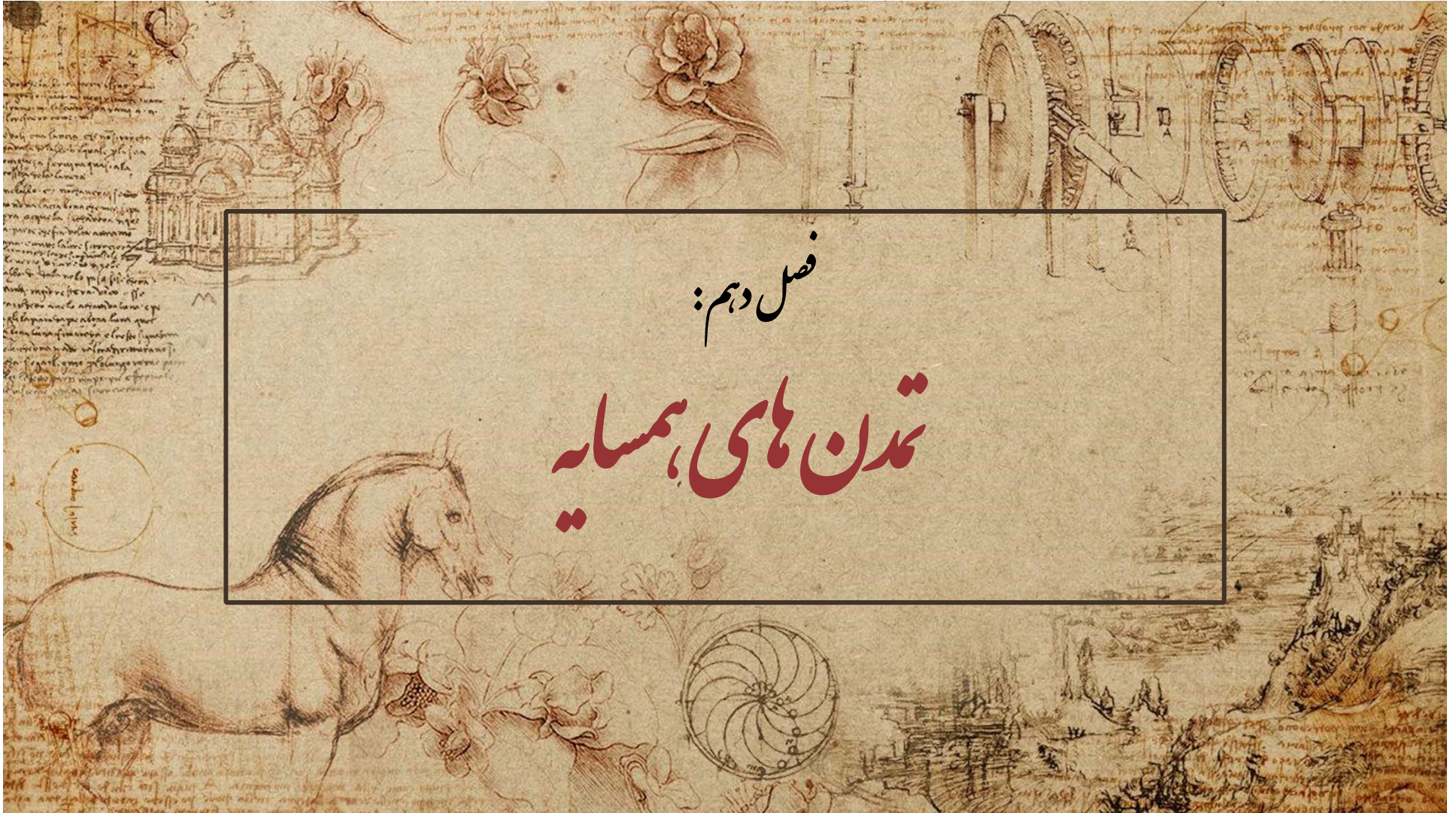
شکل ۱۲۱ شهر سوخته، نمونه ابزار و اشیاء به دست آمده از قبور

- روزمره
- آیینی
- مشاغل
- مواد خوراکی

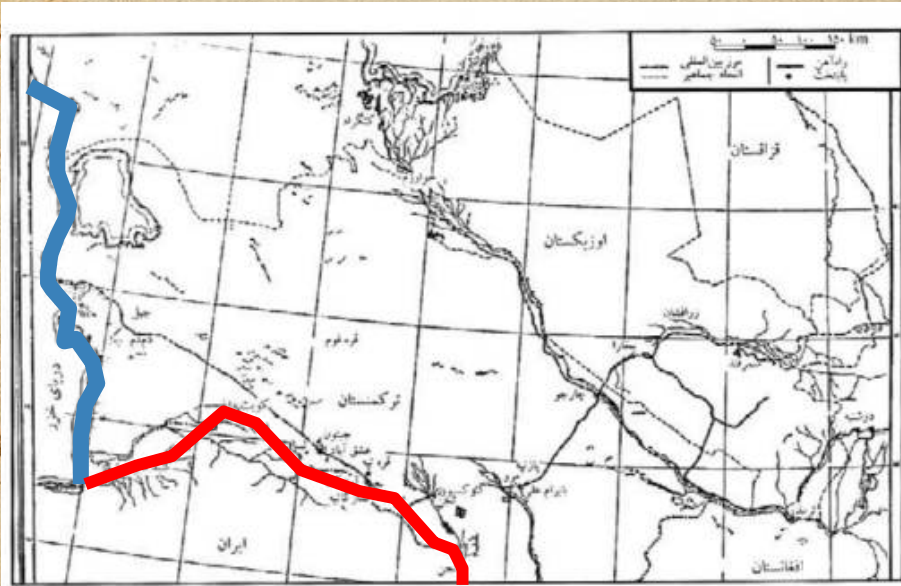
۱۷- ابزار مکشوفه از گورهای شهر سوخته،
سید سجادی، منصور، ۱۳۹۶، نخستین شهر
های فلات ایران، تهران، سمت، ص ۴۵۰

فصل دهم:

تمدن های همسایه

لوحی تمدن آسیای مرکزی

نقشه ۵۸ توزیع محوطه‌های باستانی در آسیای مرکزی

- شمال شرق ایران
- مشاب میان رودان
- از...عق. م نوسکی تا هزاره سوم ق. م

۱۸- نقشه باستانی آسیای مرکزی، سید سجادی، منصور، ۱۳۹۶، نخستین شهرهای فلات ایران، تهران، سمت، ص ۴۷۰

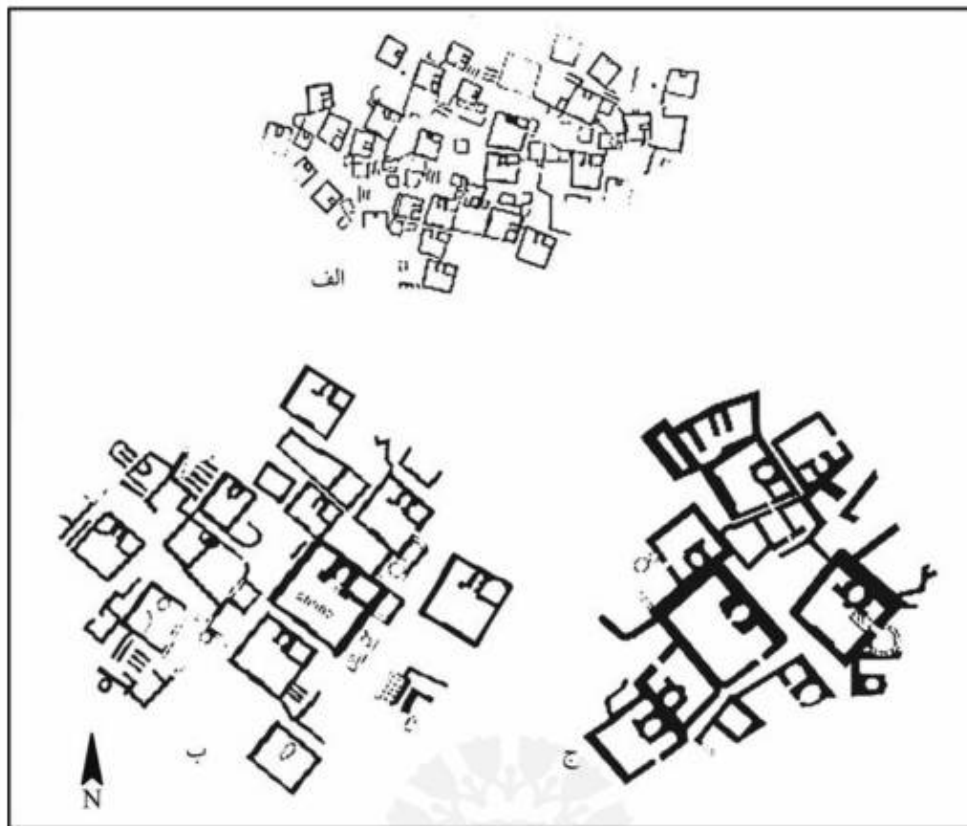
مکان جیتون

- روزمره

- آیینی

- مشاغل

- مواد خوراکی

نقشه ۵۹ دهکده‌های نوسنگی فرهنگ جیحون. الف) روستای کامل (جیتون کهن)، ب) پسچیک تپه (جیتون میانی)، ج) چاگلی تپه (جیتون جدید)

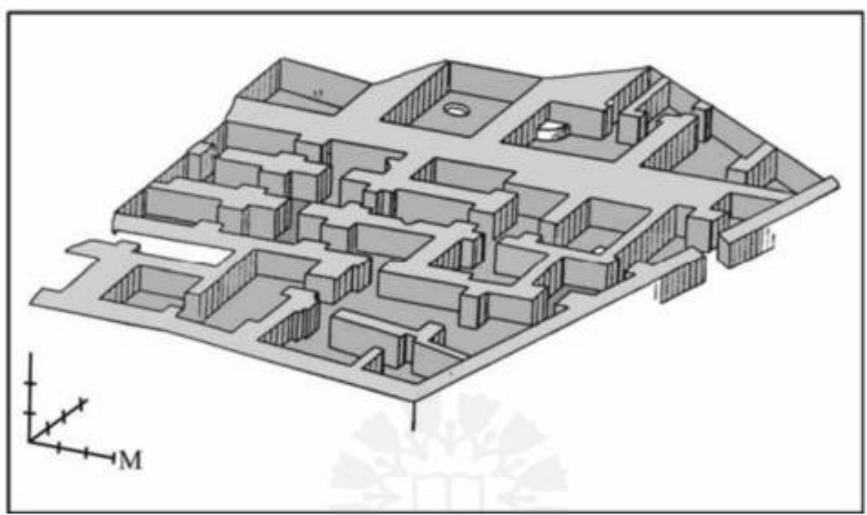
۱۹- نقشه دهکده ی جیتون، سید سجادی،

منصور، ۱۳۹۶، نخستین شهرهای فلات

ایران، تهران، سمت، ص ۴۷۳

نمازگا

- کوهپایه‌ی کت داغ
- ازدیاد جمعیت و کشاورزی و دامپروری
- معماری:
- خانه‌های پیچیده‌تر با اتاق‌های بیشتر

شکل ۱۲۶ نمازگا. یک محله مسکونی

۲۰- محله‌ی مسکونی نمازگا، سید سجادی، منصور، ۱۳۹۶، نخستین شهرهای فلات ایران، تهران، سمت، ص ۴۸۸

روستا‌های کیت داغ

کمتر از ۱ هکتار

بین ۱ تا ۱۰ هکتار

بیشتر از ۱۰ هکتار

آئین تپه

- معماری:

- ۱- خانه های چند بخشی ← صنعتگران
- ۲- خانه های کمی منظم تر
- ۳- خانه های با مساحت زیاد و راست گوشه

۲۱- موقعیت آئین تپه در فلات ایران، حدادیان، حسین، مروری بر سنتها و آئینهای تدفین مردگان منطقه جنوب شرق ایران

با نگاهی بر تمدنهای همجوار (هزارهی چهارم و سوم قبل از میلاد)، ص ۱۲

تمدن عمان و حلیج فارس

شکل ۱۳۳ عمان. اشیاء ساخته شده از کلازیت

- کشف اشیاء سنگی ← کار صنعتی
- در هزاره سوم فعال در امر تجارت
- شباهت وسایل مکشوفه باشداد ← ایستگاه مبادلاتی
- مرتبط باشند از طریق کلتیهای کوچک

۲۲- اشیاء ساخته مکشوفه در عمان، سید
سجادی، منصور، ۱۳۹۶، نخستین شهرهای
فلات ایران، تهران، سمت، ص ۵۰۶

تمدن سند

= هاراپا و موهنجودارو

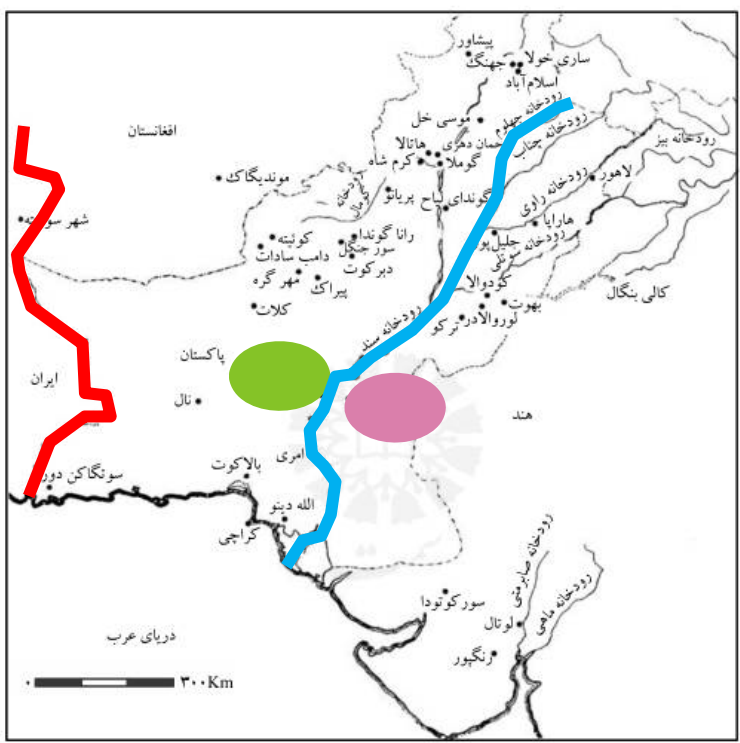
- کوت دیچی ← هاراپای قدیم از ۲۸۰۰ تا ۲۵۰۰ ق.م

- شبکه نظام مند شهری

- موهنجودارو و ساختار شهری آن

رود سند ————— کوت دیچی

مرز ایران ————— موهنجودارو

نقشه ۷۳ تمدنهای شبه قاره هند

۲۳- نقشه موقعیت تمدن سند، سید سجادی، منصور،

۱۳۹۶، نخستین شهرهای فلات ایران، تهران، سمت،

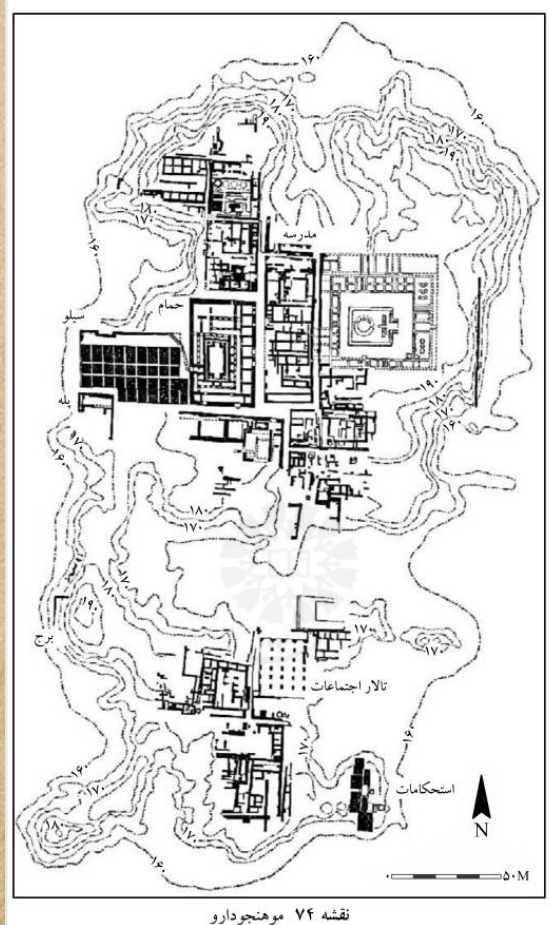
موهنجودارو

نقشه ۷۵ موهنجودارو. نقشه منظم شهر با خانه‌ها و خیابانها

۲۴- موهنجودارو، نقشه محله با خانه و خیابان، سید سجادی، منصور، ۱۳۹۶، نخستین شهرهای فلات ایران،

تهران، سمت، ص ۵۱۱

نقشه ۷۴ موهنجودارو

۲۵- موهنجودارو، نقشه شهر، سید سجادی، منصور، ۱۳۹۶،
نخستین شهرهای فلات ایران، تهران، سمت، ص ۵۰۹

تجدو بررسی مطالب کتاب

نکات منفی

- ✓ عدم وضوح برخی مکان ها در ابتدا
- ✓ کمبود نقشه های مقایسه کلی مکان ها
- ✓ پیش فرض اطلاعات باستان شناختی

نکات مثبت

- ✓ بررسی دقیق دوره ها
- ✓ توضیحات کافی درباره ی هنر و فرهنگ اولیه
- ✓ استفاده از واژگان مناسب در رد یا اثبات نظریه ها

مراجع و منابع

انتشارات	سال	نویسنده	عنوان اثر
سمت	۱۳۹۴	سید منصور سید سجادی	نخستین شهر های فلات ایران
مجله مطالعات باستان شناسی ، سال ۹، شماره ۱	۱۳۹۶	حسین سرحدی دادیان	مروری بر سنتها و آئینهای تدفین مردگان منطقه جنوب شرق ایران با نگاهی بر تمدنهای همجوار (هزارهی چهارم و سوم قبل از میلاد)

با تشکر از توجه شما